

Mikkelin markkinat maalaisten ja kaupunkilaisten kohtaamispaikkana paikallislehtien kuvaamana 1800-luvun jälkipuoliskolla

Eeva Uusitalo

Tarkastelen artikkelissa maaseudun ja kaupungin suhdetta Mikkelin markkinoilla 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Esitän kulttuurisen tulkinnan markkinatapahtumasta kaupungin ja maaseudun suhteen kuvastajana. Kiinnitän huomioni sanomalehtiaineistoon nojautuen siihen, millaisia jatkuvuuksia ja sosiaalisia asetelmia maaseudun ja kaupungin suhteesta on löydettävissä Mikkelin markkinoita koskevassa lehtikirjoittelussa. Kuvailen ja analysoin, miten kaupunkiin saapuneista maalaisista ja heidän markkinakäyttäytymisestään kirjoitettiin. Nostan esiin myös kaupungin näkökulmaa ja analysoin, miten kaupunkilaiset reagoivat markkinatunnelmaan ja kaupungin vallanneisiin maalaisiin. Markkinatapahtumasta muodostuu lehtien sivuilla värikäs näytelmä, jonka pääosaa esittävät kaupungin kadut valtaavat maalaiset kaupunkilaisten seurattessa tapahtumia sivusta. Markkinoiden aikana sosiaalinen järjestys kääntyy ylösalaisin. Markkinatorista muodostui muutamaksi päiväksi monenlaisten merkitysten ja intressien sävyttämä paikka, jossa maaseutu ja kaupunki sekoittuivat, niiden väliset ristiriidat tehtiin näkyviksi ja tuttu sosiaalinen järjestys siirtyi hetkeksi paikaltaan.

Asiasanat: maaseutu, kaupunki, markkinat, tori, kansa, Mikkel

DOI: 10.51807/maaseutututkimus.112889

Päädyin tutkimaan Mikkelin markkinoita pohtiessani, millaisissa paikoissa tai tapahtumissa maaseudun ja kaupungin suhteen yleensä ymmärretään tulevan näkyväksi tai toteutuvan. Tori ja markkinat olivat melko ilmiselvää vastaus. Torilla maaseutu ja kaupunki eli maalainen ja kaupunkilainen kirjaimellisesti kohtaavat kaupunkilaisen ostaessa tuotteita maaseudulta tulevalta kauppiaalta. Kaupungin ja maaseudun suhteen kriittisen analyysin näkökulmasta tämä asetelma on kuitenkin vasta lähtökohta, joka vaatii yksityiskohtaisempaa erittelyä ja tulkintaa.

Tarkastelen artikkelissani maaseudun ja kaupungin suhdetta Mikkelin markkinoilla 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla etnologian ja antropologian tutkimusperinteestä käsin. Etnologisen tutkimuksen pääasiallinen paikka oli 1960-luvulle saakka maaseutu. Ensimmäisissä suomalaisissa kansatieteellisissä kaupunkitutkimuksissa maaseutu ja kaupunki mahtuivat vielä samaan kuvaan. Tutkijat kohdistivat mielenkiintonsa erityisesti työväkeen eli maaseudulta kaupunkiin muuttaneeseen 'kansaan'. Sen ajateltiin tuoneen mukanaan kaupunkiin maaseudulla 'sijainnutta' kansanomaisista kulttuuria, jonka muutosta ja jatkuvuutta haluttiin selvittää. (Ks. Lappi 2007, 50.) Pikkuhiljaa maaseudun ja kaupungin tiet erkanivat. Silloin tällöin suhde on tullut näkyviin, kuten esimerkiksi pohdinnoissa maaseudun kaupunkimaisista piirteistä ja kaupunkien maaseutumaisuudesta (Heikkilä 2003, 96–97; Rolshoven 2003).

Antropologiassa maaseudun ja kaupungin suhde tulee hieman sivutuotteena esiin kiinnostuksessa kyliin tutkimuskohteina ja ennen kaikkea perinteisenä etnografisen kenttätyön paikkana, joka nyttemmin on jäänyt toisenlaisten tutkimusintressien varjoon. Etnografisessa tutkimusteossa korostuvat sekä tutkijan että hänen kohtaamiensa ihmisten kokemukset ja niiden yksityiskohtainen analyysi. Tästä lähtökohdasta tarkastellaan myös maaseudun ja kaupungin suhdetta. Tutkijat ovat kiinnittäneet huomionsa siihen, että yleistykselle kaupungeista verkostoituneina, moderneina tai edistyksellisinä ja toisaalta maaseudusta rappeutuvana ja itseensä kääntyneenä jakojäännöksenä on vaikea löytää perusteluja (Chio 2017, Stasch 2017, Vasantkumar 2017). Ilmiötä läheltä tarkasteleva etnografia tuottaa mielenkiintoisia ajatuksia maaseudun ja kaupungin suhteesta, jossa kylät ovat osa paikkojen välisten suhteiden järjestelmää (Sorge & Padwe 2015, 242).

Toisin sanoen kyseessä ei ole pelkästään kahden suhteellisen kaavamaisesti luokitellun aluetyypin eli kaupungin ja maaseudun suhde, vaan

erilaisten muuttuvien paikkojen väliset monenkirjavat ja elävät suhteet. Jenny Chio (2017, 362) korostaa maaseudun ja kaupungin suhteen rakentuvat monimuotoisissa jatkuvuuksissa (engl. *relationality*), joita niiden väliin syntyy. Jatkuvuuksien perusta on ihmisten koetuissa todellisuuksissa ja arjen käytännöissä, ei maaseudun ja kaupungin erojen luetteloinnissa. Silloin korostuvat esimerkiksi suhteen tuottamat sosiaaliset asetelmat, sosiaaliset hierarkiat tai sen herättämät toiseuden tunteet, kuten Rupert Stasch (2017, 453) huomauttaa.

Monimuotoinen ymmärrys paikoista ja samalla maaseudusta ja kaupungista on omiaan liudentamaan niiden välistä liiallista polarisoitumista. Sitä on osaltaan ylläpitänyt käsitys kaupunkien monimuotoisuudesta ja maaseudun samanlaisuudesta. Maaseutu ei kuitenkaan koostu keskenään samankaltaisista paikoista ja asukkaista. Myös maaseutupaikat sisältävät monenlaisia näkökulmia, ristiriitoja ja asetelmia (Stasch 2017, 447). Matei Candea (2007, 178–180) kirjoittaa sattumanvaraisesta paikasta (engl. *arbitrary location*), jolla ei ole kaiken kattavaa merkitystä, koostumusta tai ennalta määrättyä olemusta. Se on muuttuva maantieteellinen tila, johon ihmiset, esineet, rakenteet ja prosessit ovat ajautuneet sattumanvaraisesti. Sattumanvarainen paikka muodostuu asukkaidensa monenlaisista ajallisista kokemuksista, näkökulmista ja merkityksistä muodostaen erilaisia todellisuuksia ja erilaisten intressien tai tulkintojen synnyttämiä tiloja.

Tarkoitukseni on edellä kerrotut näkökulmat mielessä pitäen ja historialliseen sanomalehtiaineistoon nojautuen kiinnittää huomio siihen, millaisia jatkuvuuksia ja sosiaalisia asetelmia maaseudun ja kaupungin suhteesta on löydettävissä Mikkelin markkinoita koskevassa lehtikirjoittelussa. Kuvailen ja analysoin, miten kaupunkiin saapuneista maalaisista ja heidän markkinakäyttäytymisestään kirjoitettiin. Pyrkimykseni on nostaa esiin myös kaupungin näkökulmaa ja selvittää, miten kaupunkilaiset reagoivat markkinatunnelmaan ja kaupungin vallanneisiin maalaisiin. Tavoitteena ei ole tuottaa kattavaa kuvausta ja erittelyä markkinoista, vaan kulttuurinen tulkinta markkinatapahtumasta kaupungin ja maaseudun suhteen kuvastajana. Ennen heittäytymistä markkinoiden pyörteeseen kerron hieman markkinoiden taustasta yleensä sekä tutkimusaineistosta ja sen tulkinnasta.

Tutkimusaineistosta ja sen tulkinnasta

Artikkelin aineisto on kerätty Mikkelissä vuosina 1861–1900 ilmestyneistä suomenkielisistä sanomalehdistä, joita olivat Mikkelin Ilmoituslehti (1861–1863), Mikkelin Wiikko-Sanomia (1863–1864), Pellervo (1881–1884), Mikkelin Sanomat (1885–1893 ja 1895–1954), Suomi (1889–1892), Mikkeli (1892–1906) ja Saimaa (1893–1895). Listasta päätellen 1800-luvun loppu oli sanomalehtien julkaisijoille Mikkelissä tuulista aikaa. Lehtien elinkaari oli lyhyt, mutta toisaalta kustannustoiminta vaikuttaa olleen melko vilkasta. Yhden lehden lopetettua toimintansa syntyi tilalle uusi julkaisu, joskaan Mikkelissä ei ilmestynyt suomenkielistä sanomalehteä vuosina 1865–1880. Sanomalehden kustantaminen ei kuitenkaan ollut kannattavaa, sillä tilaajamäärät olivat suhteellisen pieniä (Aalto 1990, 16). Kaupunkilaiset tilasivat myös muita kuin paikallisia sanomalehtiä. Ruotsinkielisten joukossa suosituin lehti oli Helsingfors Dagblad suomenkielisten kaupunkilaisten suosiessa Suometar-lehteä (Kuujo 1989, 304).

Mikkelin suomenkielisiä sanomalehtiä julkaisivat 1800-luvun jälkipuoliskolla erityisesti suomalaisuusmieliset kansanvalmistajat. Suomenkielisten lehtien lisäksi kaupungissa ilmestyi 1861–1862 ruotsinkielinen lehti nimeltään St Michels Annonce-Blad sekä 1876–1877 St Michels Veckoblad -lehti. St Michels Annonce-Blad oli kaupungin ensimmäisen lehden Mikkelin Ilmoituslehden ruotsinkielinen liite, joka oli sisällöltään emolehtensä kaltainen mutta jossa oli vähemmän ns. kansantajuista ainesta. Sitä sai tilata vain yhdessä suomenkielisen lehden kanssa. St Michels Veckoblad puolestaan profiloitui Mikkeliin vuonna 1872 perustetun ruotsinkielisen lyseon opetuskielen puolustajana. (Aalto 1990, 14–19.)

1800-luvun loppupuolella kirjoitetun ja painetun sanan merkitys kasvoi kansan parissa, joten sanomalehtiä luettiin laajasti myös maaseudulla (Kauranen 2013, 25). Niiden kautta sekä maaseudun että kaupunkien asukkaille syntyi kattava käsitys valtakunnallisesta julkisesta keskustelusta ja keskustelun aiheista (Stark 2013, 147). Voidaankin todeta sanomalehtien tarjonnan 1800-luvun loppupuolen Suomessa julkisen keskusteluareenan, jossa kirjoitustaitoiset henkilöt saattoivat osallistua mielipiteenvaihtoon itselleen tuntemattomien ihmisten kanssa (Kajander 2020, 25). Lehdet ja niiden yksittäiset kirjoitukset, ilmoitukset tai mainokset voi ymmärtää kulttuurisiksi tuotteiksi, jotka ilmentävät ja rakentavat ilmestymisajankohtansa enemmän tai vähemmän jaettua

kulttuurista ymmärrystä eteläsavolaisessa maaseutukaupungissa. Tarkastelen tässä artikkelissa lehtiä eräänlaisina paikallisina julkisina tiloina tai alustoina, jotka tarjoavat mahdollisuuden ymmärtää ja hahmottaa suhdetta omaan lähialueeseen ja sen asukkaisiin, mutta myös kaukaisempiin paikkoihin.

Hyödynsin aineistoa kootessani Kansalliskirjaston digitoidut aineistot-palvelua, josta etsin lehtikirjoituksia hakusanalla 'markkinat' (<https://digi.kansalliskirjasto.fi/>). Koska olin kiinnostunut siitä, miten oman kaupungin lehdet kirjoittavat markkinoista, rajasin haun Mikkelissä julkaisuihin sanomalehtiin. Vaikka digitoituun aineistoon tehty haku on nopea, saatu aineistojoukko on määrällisesti uuvuttava. Mikkelin markkinoita käsittelevien osumien lisäksi haku tuotti muiden kaupunkien markkinoita sekä markkinoita sanan muissa merkityksissä käsitteleviä lehtijuttuja. Käyttämäni sumea haku puolestaan listasi myös hakusanaa muistuttavia tuloksia.

Mikkelin markkinoita käsittelevien kirjoitusten seulominen runsaasta joukosta hidasti aineiston läpikäyntiä. Haun ulkopuolelle jäi oletettavasti markkinoita käsitteleviä kirjoituksia, joita koneellinen luku ei tunnistanut. Koska tavoittelen artikkelissa yleistettävyyden tai edustavuuden sijaan kulttuurista tulkintaa, ei määrällinen kattavuus ole ongelma. Valitsin lopulliseen tutkimusaineistoon 134 lehtileikettä. Valtaosa niistä on pidempiä kirjoituksia ja uutisointeja markkinatapahtumista. Tulkin-tani pohjautuvat tähän perusaineistoon, josta olen valinnut artikkeliin tekstiotteita argumenttieni tueksi.

Mikkelin markkinoita koskeva raportointi noudatti vuosittain saman tyyppistä kaavaa. Ennen markkinoita lehdissä oli myynti-ilmoituksia, majoitustilojen vuokrailmoituksia sekä kuvauksia lisääntyvästä kuhinasta kansan vaeltaessa kaupunkiin. Markkinoiden aikana ilmestyi kuvauksia markkinatapahtumista. Markkinoiden jälkipyykkinä lehtien sivuilla kuvailtiin tehtyjä rikoksia ja peräänkuulutettiin kadonneita hevosia, lompakoita sekä myös ihmisiä, joiden markkinamatka oli venähtänyt pitkäksi. Kirjoituksista tutkimuksellisesti antoisimpia olivat niin sanotut markkinaselostukset, joissa kuvailtiin yksityiskohtaisesti markkinatapahtumia. Markkinoista tehdyissä tutkimuksissa markkinaselostukset ovat olleet keskeisiä lähteitä. Rovaniemen markkinoita tutkinut Jouko Heinonen (1984, 15) kirjoittaa markkinaselostuksia julkaistun jokaisena markkinapäivänä. Niissä käsiteltiin tavallisesti säätä, markkinaväen ja

tavaroiden määrää, tarjolla olevia huvituksia, tuotteiden hintoja sekä juopumus- ja rikospidätysten määrää.

Etnologiselle tutkimukselle ominaisesti lähdin liikkeelle ilman tarkkaa suunnitelmaa siitä, mitä etsin. Lukemista ohjasi ajatus markkinoista maaseudun ja kaupungin suhdetta ilmentävänä tapahtumana. Tämän kaltainen hermeneuttinen lukutapa tukeutuu ajatukseen tutkitun ilmiön lähestymistä sen omista lähtökohdista, vaikka tulkitsijan omat ennakkoletukset ohjaavatkin lukemista. Vaikka luettavat tekstit antavat ainetta monenlaisille tulkinnoille, tutkija päättää viimekädessä, millaisia näkökulmia hän nostaa esiin. (Hänninen 2003, 18.) Koska mielenkiintoni kohdistui kaupungin ja maaseudun suhteeseen, kiinnitin lehtikirjoituksissa huomion kohtiin, jotka liittyivät tähän kehykseen.

Luin kirjoituksia kuvauksina kulttuurisista käytännöistä, joista tein kulttuurisia tulkintoja. Niitä puolestaan suhteutin valitsemiini laajempiin teoreettisiin keskusteluihin. (Ks. Åström 2005, 34–35.) Lukutapa noudattelee Jyrki Pöysän (2015) lähiluvuksi kutsumaa analyysitapaa, jota hän kuvaa tekstiin ja tutkijan näkökulmaan ankkuroituvana tulkintana. Näkökulman tarjoaa esimerkiksi teoreettinen kehys, joka tässä artikkelissa on hahmottunut lukemisen myötä. Pöysän tarkoittamana lähiluku koskee lähinnä yhden tekstin tulkintaa, mutta hän huomauttaa sen soveltuvan lyhyempiin tutkimuksiin tai laajempien tutkimusten alkuvaiheeseen, jossa lähiluku syventää aineistojen tuntemusta.

Historiallista aineistoa koskevana lähdekriittisenä huomiona on syytä nostaa esiin ajallisen etäisyyden tuoma tulkinnallinen vääristymä. Meneen ajan analysoinnissa ja rajallisen aineiston perusteella on vaikea tavoittaa maaseudun ja kaupungin suhteen kokemuksellinen perusta. Nykyajasta käsin on haastavaa sanoittaa 1800-luvun lopun Etelä-Savossa eläneen 'kansan' markkinakokemuksia. Toinen kriittinen huomio kohdistuu lehtikirjoitusten ja todellisuuden suhteeseen. En ole lukenut lehtikirjoituksia objektiivisina kuvauksina markkinatapahtumista. Kirjoittajat ovat tulkinneet tapahtumia omista näkökulmistaan, ja heillä on ollut omat intressinsä ja vaikuttimensa. Omista vaikuttimistani voin mainita tutkimusaiheen motivoiman ja innoittaman ajallisen sukelluksen maaseudun ja kaupungin suhteen kulttuuriseen moninaisuuteen.

Muutama sana markkinoista

Maaseudun ja kaupungin suhdetta on omalta osaltaan rakentanut kaupankäynti, jonka historia Suomessa on monipolvinen kertomus sääntelystä, kauppaoikeuksista, kielloista ja kieltojen rikkomisesta, mutta myös maaseudun ja kaupungin, talonpoikien ja porvarien suhteesta. Yksi kaupankäynnin historiallinen linjaus on ollut kauppaelinkeinon keskittäminen kaupunkeihin ja sen kieltäminen maaseudulla. Maakaupan, maaseudulla käytävän kaupan, nähtiin heikentävän kaupunkien asemaa ja hukkaavan ulkomaankaupan vahvistumisen voimavaroja. Maalaiset saivat vaihtaa keskenään tiettyjä tuotteita, mutta *[s]en, joka tahtoi harjoittaa kauppaa, oli siirryttävä kaupunkiin ja ruvettava porvariksi* (Alanen 1957, 344). Maalaiset ovat voineet ostaa, myydä tai vaihtaa omiksi tarpeiksi maalla kasvatettuja ja valmistettuja tuotteita. Omia tuotteitaan maalainen sai vaihtaa kenen tahansa kanssa. Lisäksi hän sai viedä tavaroitaan myyntiin markkinapaikoille ja kaupunkeihin. (Alanen 1957, 26–27.) Maaseuduilla harjoitettava vaihdanta haluttiin kuitenkin rajoittaa mahdollisimman pienimuotoiseksi, mutta maaseutuväestö ei oikeastaan koskaan alistunut säätelyyn. Maakauppa kukoisti, oli se sitten luvallista tai ei (Alanen 1957, 48).

Kaupunkien kauppapaikoiksi vakiintuivat eri puolella maata järjestettävät markkinat. Ne voi määrittellä määrärajoissa määrärajojen toistuviksi vapaiksi kauppatilaisuuksiksi, joita pidettiin maalla ja kaupungeissa. Erittäin keskiajalla markkinat kehittyivät katolisen kirkon myötävaikutuksella, ja niitä vietettiin kirkkojen suojeluspyhimysten vuotuisten juhlien yhteydessä. (Alanen 1957, 28.) Kun kauppaa ryhdyttiin toden teolla organisoimaan Suomessa, maalaisten ja kaupunkien porvareiden välisen vuorovaikutuksen ja vaihdannan lisäämiseksi kasvatettiin markkinoiden määrää. Markkinat olivatkin Ruotsin vallan loppuun saakka tärkein porvarien ja talonpoikien kohtaamispaikka. Niitä on kuitenkin aina säädelty varsin yksityiskohtaisesti ja monenlaisista syistä vuoroin perustettu ja vuoroin lakkautettu eri puolella Suomea. (Heinonen 1984, 19–33.)

Markkinoiden taloudellisen merkityksen sanotaan vähentyneen 1700-luvun lopulta lähtien. Tämä artikkeli kuvailee tilannetta 1800-luvun jälkipuoliskolla, jolloin Aulis Alasen (1957, 159) mukaan markkinat olivat edelleen tärkeä tapahtuma maalaistuotteiden käyvän hinnan arvioinnissa sekä tuotteiden hinnan muodostumisessa vuodeksi eteenpäin. Maakaupan vapauduttua vuonna 1859 markkinoita alettiin pitää yleisesti turhina, koska maalaiset pystyivät ostamaan ja myymään tuotteita

maakauppiaiden kautta. Taloudellisen merkityksen hiipussa markkinoiden sosiaalinen merkitys piti kuitenkin pintansa ja jopa lisääntyi. 1800-luvun viimeiset vuosikymmenet olivatkin markkinoiden vilkkainta aikaa, sillä niiden yhteydessä järjestetyt huvitilaisuudet houkuttelivat maalaisväestöä kaupunkeihin. Maaseudun asukkailla oli myös aiempaa enemmän rahaa käytettävissä kasvavan metsäsektorin ja metsätöiden alkamisen levittäessä rahataloutta myös rahvaan keskuuteen. (Heinonen 1984, 32–33.)

Markkinat olivat ongelma kaupunkien sivistyneistölle, joiden mielestä niiden tarkoitus oli kaupankäynti ja tarpeellisten tavaroiden osto tai myynti. He eivät ymmärtäneet huvittelua ja rahan tuhlaamista turhuuteen, mikä puolestaan veti maalaisia markkinoille. Maalaiskansalle markkinoissa oli tärkeää nimenomaan mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäyntiin ja ilonpitoon. Mikkelin markkinoilla monenlaisista huvituksista nauttivan markkinakansan kuvaukset saivat paljon palstatilaa paikallisissa sanomalehdissä. Mikkeliläislehtien lukijat olivat kiinnostuneita markkinatiedoista, sillä markkinoiden aikaan lehtien levikki kasvoi. Samalla lehdet levittivät tietoja ja uutisia markkinoista muualle Suomeen (Heinonen 1984, 32; Varsta 1946, 44). Kaupungissa järjestetyistä markkinoista raportoitiin lehdissä säännöllisesti ja tarkkaan erityisesti markkinoiden aikaan keväällä ja syksyllä.

Mikkelistä kehkeytyy kaupunki

Mikkeli oli 1800-luvulla maaseutumainen ja pieni sisämaan kaupunki, jollaiset historiantutkimus on nimennyt perusluonteeltaan agraareiksi kauppakaupungeiksi (Nummela & Laitinen 2014, 187–188). Maaseutumaisuus näkyi kaupunkilaisten harjoittamassa omavaraisuudessa, sillä monet asukkaista viljelivät kaupungin vuokraamia 'plantaaseja' ja pitivät karjaa (Kuujo 1989, 223–225). Kaupunkien välisessä 'nokkimisjärjestyksessä' Mikkelin kaltaiset maakaupungit olivat hierarkiassa alemmalla tasolla kuin rannikoiden merikaupungit, joilla oli laajemmat kaupankäyntioikeudet. Mikkelin suhteellinen asema oli kuitenkin vahva, sillä se oli alueensa keskus, mikä korostui liikenneyhteyksien paranemisen myötä höyrylaivaliikenteen alettua vuonna 1864 ja Savon radan valmistuttua vuonna 1889. (Kuujo 1989, 106, 116.)

Kaupunkistatuksen tukena Mikkelillä oli paitsi kaupunkioikeudet kertomassa sen kaupunkilaisuudesta, myös sellaisia ulkoisia piirteitä, jotka

Mikkelin kaupunkia vuodelta 1889 kuvattuna Naisvuorelta kohti Mikonkatua. Vasemmalla keskellä näkyy Mikkelin lääninhallituksen vuonna 1843 valmistunut rakennus, jonka suunnitteli arkkitehti Carl Ludvig Engel. Taustalla näkyy Mikkelin lääninvankila, jossa on meneillään 1880-luvulla toteutetut muutokset. Kuva: Mikkelin kaupungin museot. Kuvaaja Svante Lagergren.

erottivat sen ympäröivästä maaseudusta. Mikkelin historian kirjoittanut Erkki Kuujo (1989, 60–78) kuvailee Mikkelin ensimmäisiä vuosia kaupungin kehkeytymisenä, jolloin kaupattiin tontteja, nimettiin virkamiehiä ja porvareita, laadittiin asemakaava, rakennettiin julkisia rakennuksia ja katuja, mutta myös purettiin kaupunkia rumentavia maaseutumaisia rakennuksia. Näiden toimenpiteiden myötä kirkonkylän kahden talon maille kohonnut kaupunki alkoi erottautua maaseudusta.

Myös väestörakenne erotti Mikkelin ympäröivästä alueesta. Vuonna 1860 kaupungissa asui 693 ihmistä, ja vuosisadan vaihteeseen mennessä Mikkelin oli kasvanut 3677 asukkaan kaupungiksi. Väestö koostui virkamiehistä, teollisuuden toimihenkilöistä, kauppiaista ja käsityöläisistä, jotka muodostivat kaupungin sivistyneistön. Viittaan heihin kirjoittaessani hieman yleistävään sävyyn kaupungin sivistyneistöstä. Heidän lisäksi kaupungissa asui palvelusväkeä, maaseudulta tulleita koululaisia, käsityöläisten kisällejä ja oppipoikia sekä suomalaista ja venäläistä sotaväkeä.

(Kuujo 1989, 192–194.) Pinta-alaltaan pienen kaupungin tonttien hintojen nousu ajoi vähävaraiset rakentamaan talojaan kaupungin rajojen ulkopuolelle, jonne alkoi muodostua esikaupungeiksi kutsuttuja alueita. Kaupunkia ympäröivällä maaseudulla asui enimmäkseen maataloudesta elantonsa saaneita ihmisiä: tilallisia, torppareita, mäkitupalaisia, maataloustyöväkeä, palkollisia ja loisia (Wirilander 2008, 104).

Kaupunkilaisten, esikaupunkilaisten ja maalaisten luokittelu ei ole yksi-viivaista, sillä jokaiseen kategoriaan sisältyi monenlaista väkeä. Maalaisella saattoi olla enemmän yhteistä kaupunkilaisen palvelusväen kanssa kuin maaseudun tilallisen. Joka tapauksessa nämä ihmiset kohtasivat toisiaan Mikkelin markkinoilla. Kohtaamisista löytää kuvauksia paikallisten sanomalehtien sivuilta. Kirjoitusten takana olivat toimittajat ja muut lehteen juttujaan lähettäneet henkilöt. He edustavat artikkelissani kaupunkilaisia ja kaupungin sivistyneistöä. Ennen kuin lähemme katselemaan markkinatorin vilinää, kerron hieman Mikkelin markkinoiden taustasta.

Mikkelin pitäjä sai markkinaoikeudet vuonna 1744, kun Lappeenrannan vanhat markkinaoikeudet siirrettiin Mikkelin kirkonkylälle (Varsta 1946, 12). Syysmarkkinoiden rinnalle saatiin vuonna 1799 oikeus järjestää myös talvimarkkinoita. Täyteen kukoistukseensa Mikkelin markkinat puhkesivat sen jälkeen, kun maaseudun kauppaolojen parantamiseksi Mikkeli sai kaupunkioikeudet vuonna 1838. Kaupunkioikeuksien myötä maalaisväestön tuotteet koottiin kaupunkiin edelleen kuljettamista varten (Alanen 1957, 145). Nykykielellä ilmaistuna voisi sanoa, että Mikkelistä muodostui paikallinen logistinen keskus, josta tavaraa lähetettiin edelleen maailmalle.

Kaupungin perustamisen jälkeen kaupankäyntiolosuhteet olivat aluksi heikot. Aukkaita oli vähän, tavaraa niukasti, liikenneyhteydet huonot eikä kauppiaita kiinnostanut kaupunkilaisten tai maalaisten tarpeiden tyydyttäminen. Maalaiset veivät edelleen tavaroitaan merikaupunkeihin, ja maakaupunkien asema merikaupunkien ja maaseudun välillä oli *alakuoloinen*, kuten Mikkelin markkinoiden historiasta kirjoittanut Matti Varsta (1946, 27–28) tilannetta kuvaa. Kauppiaat kunnostautuivat lähinnä siinä, että he, Varstan sanoin, *vetivät nenästä maalaisia ja toisiaan* (ks. Varsta 1946, 28). 1800-luvun alkuvuosikymmeninä kaupankäynnin kehitys sisämaan maakaupungeissa oli säänneltyä ja kituliasta. Pikkuhiljaa kauppa kuitenkin piristyi, kun maalaiset oppivat viemään

tavaroitaan uuden kaupungin kauppiaille ja myös ostamaan heiltä tuotteita.

Markkinoille tulviva kansa

Markkinat vetivät ihmisiä kaupunkeihin maaseudulta. Talonpojat, torpparit, piiat, rengit, mäkitupalaiset eli käytännössä koko maalaisväestön kirjo matkasi markkinoille. Matka katkaisi kansan vuodenkierron, joka koostui lähinnä raskaasta maatyöstä ja pimeistä talvi-illoista (Varsta 1946, 104). Markkinat olivat mahdollisuus laajentaa omaa elinpiiriä ja tavata ihmisiä paitsi naapurikylistä, myös kaukaisimmista kaupungeista ja jopa ulkomailta. 1800-luvun jälkipuoliskolla vapaus lähteä markkinoille ei kuitenkaan ollut itsestäänselvyys. Aikaisemmin ihmisten liikkumista rajoitti laillisen suojelun järjestelmä¹, joka määräsi talouden jäsenet, myös palvelusväen, isännän vallan alaisiksi. Laillisen suojelun järjestelmä oli voimassa vuoteen 1865 asti ja katosi lopullisesti vuonna 1883 annetulla irtolaisasetuksella, mutta irtolaisuuden valvonta jatkui tämänkin jälkeen (Pylkkänen 2006, 74–75, 87). Sen vuoksi palvelusväelle markkinoille lähtö ei aina ollut vapaan ihmisen vapaa päätös, vaikka moni sinne mielellään lähtikin. Markkinoilta piti myös palata ajallaan, mikä ei aina syystä tai toisesta onnistunut. Silloin tällöin lehdissä kuulutettiin markkinoiden jälkeen kotiinsa palaamatta jääneitä ihmisiä:

Jos kuka hyvä ihminen voisi antaa tietoa renkimies Herman Siiriäisestä, joka hävisi Mikkelissä viime markkinan aattona; niin olkoon hyvä ja antakoon sen tahikka hänen äidille Matliena Siiriäiselle Ristiinan pitäjän Heikkilässä, tahikka hänen isännällensä talonmies Pekka Lyytikäiselle Mäntyharjun pitäjän Haapaniemeen. (Mikkelin Wiikko-Sanomia 06.10.1864.)

Kansa ja yleisö olivat 1800-luvun lopun sanomalehdissä maalaisista käytetty yleisnimitys (Piispanen & Hyyryläinen 2015, 13–14). Kansalla viitattiin tuolloin kirjajaan ihmisjoukkoon, johon kuului talollisia, torppareita, käsityöläisiä, mäkitupalaisia, itsellisiä, vuosipalvelijoita, irtainta työväestöä ja vaivaisia (Kauranen 2013, 25). Suurin osa markkinoille saapuneista ihmisistä oli juuri tätä kansaa, joista sanomalehdissä käytettiin lisäksi sanoja rahvas, markkinaväki tai markkinamies. Näillä sanoilla nimettyyn ihmisjoukkoon sisältyi myös kaupunkien ja esikaupunkien työväkeä ja palvelusväkeä.

¹ Laillinen suojelu velvoitti palvelusväen palvelukseen, eli he olivat palveluspakon alaisia. Vuosipalvelukseen velvolliset, mutta ilman vakituista paikkaa olevat katsottiin irtolaisiksi, jotka määrättiin sotaväkeen tai pakkotyöhön. (Nygård 1985, 37–38.)

Toisaalta rahvaalla on Riitta Mäkisen (2016; ks. myös Laitinen 2013, 57) mukaan tarkoitettu maata omistavia talonpoikia. Heidän alapuolellaan ollutta maatonta maalaisväestöä ei ole välttämättä edes tunnustettu maaseudun yhteiskunnallisena ryhmänä. Riitta Räsänen (2005, 248) sanoin kansa on ”liian usein liitetty kokonaisuutena samaan kansalliseen perheeseen, kyläyhteisöön tai talonpoikaiseen perheeseen”. He jäävät usein historiassa esiintyviksi satunnaisiksi henkilöiksi, jotka harvemmin kuvailaan aktiivisiksi toimijoiksi (vrt. Appadurai 1996, 185–186).

Markkinaselostuksien kuvauksissa ihmisiä ei eritelty. Maalta kaupungin markkinoille saapuneet ihmiset ja kaupungissa kuljeksivat ihmiset näyttyivät yhtenä isona väkijoukkona, Liisoina ja Pekkoina, kuten vuonna 1890 ilmestyneen Suomi-sanomalehden varsin tyypillisestä kuvauksesta voi päätellä:

Markkinawäki on luonteeltaan enemmän kewytmielistä, huikenteleewaa kansaa, joka työnsä lomassa on lähtenyt muutamiksi päiviiksi huwittelemaan, tuuleuttamaan itseään ja näkemään muitakin ihmisiä kuin oman talon ja naapurin Liisat ja Pekat. Niin paljohan sitä markkinoilla on huweja ja hauskuutta puhumattakaan ”iloliemestä ja oluwedestä”, jotka wirtana kapakoissa wuotawat niin herrojen kuin narrienkin kurkkuun. (Suomi 12.03.1890.)

Kulttuurievolutionismia heijastava jako sivistyneisiin meihin ja sivistymättömään kansaan, maalaisiin, toistui aikalaisajattelussa ja myöhemmin myös kansankulttuuria tutkineessa kansatieteessä. Nina Sämskilähti (1997, 94–97) on analysoinut, miten kansaksi nimetty joukko ihmisiä on muodostunut kansatieteellisen tutkimuksen kohteeksi. Kansa rakentui ’meistä’ erilliseksi, mutta keskenään yhtenäiseksi ihmisjoukoksi. Sämskilähden mukaan kysymys oli yksistä, joilla oli valta puhua toisista.

Markkinoiden aikaista sanomalehtikirjoittelua voidaan arvioida samantyyppisistä kulttuurievolutionistista ja eroja rakentavaa kansa-käsitystä vasten. Se poikkeaa tieteen hegemoniasta siinä, että kansalla oli ainakin periaatteessa mahdollisuus saada äänensä kuuluviin lähettämällä lehtiin omia kirjoituksiaan. Näin myös tapahtui, sillä erityisesti 1800-luvun jälkimäisellä puoliskolla lehtiin haluttiin lisää paikallisuutisia. Niitä sitten alkoivat kirjoittaa niin sanotut maaseutukirjeenvaihtajat, jotka olivat itseoppineita maaseudun asukkaita (ks. Stark 2013). Maaseudulla tunnettiin myös niin sanottu valistunut talonpoika, joka tiedettiin aktiiviseksi, osallistuvaksi, edistykseksi ja oppineeksi henkilöksi (ks. Mäkinen 2016; Kajander 2020).

Kansatieteen tuottama kansa poikkeaa sanomalehdistön tuottamasta markkinakansasta myös siinä, että kansatiede sivuutti kansankulttuuriin sisältyvät kielteiset piirteet (köyhyys, juopottelu, prostituutio ja muu kurjuus), jotka laskettiin kuuluvan väestötieteeseen ja sosiaalihistoriaan, ei perinteitä tutkivan kansatieteen piiriin. (Ks. Sääsilahti 1997, 95–96.) Markkinakritiikissä juopottelu ja prostituutio tehtiin näkyviksi. Satu Apoa (1996, 182) mukaillen voisi kuvailla, että lehtiin kirjoitteleva sivistyneistö näki agraariväestön ronskit tavat ja teki havaitsemansa perustella kansan mentaalista suorituskykyä koskevia päätelmiä. Taipumus huvitteluun nähtiin henkisiltä kyvyiltään lapsenomaisten ihmisten ominaisuutena.

Juoppous, irstaisuus, turhanpäiväiset, mitättömät puheet, raaka taidoton meno, laiska toimeton lötösteleminen sinne ja tänne, heiluminen karhusellissa ja muissa lapsellisissa hulluutuksissa, siinä läpimitaten se alentava elämä, joka ilmestyy markkinawäen tyhjäntoimittawassa suurimmassa joukossa. (Suomi 14.05.1892.)

Edellä mainittuun liittyy myös 1800-luvulle ajoittunut yhtenäisen suomalaisen kansakunnan synnytyks. 1800-luku oli kansallisen identiteetin rakentamisen vuosisata. Tehtävässä kunnostautunut sivistyneistö etsi kansallisen identiteetin elementtejä ja ihanteita oman rahvaan parista, talonpoikaisuudesta. (Räsänen 1989, 17.) Talonpoikaisen kansan ajateltiin kantavan suomalaisuuden perintöä ja edustavan alkuperäisintä suomalaisuutta, joten sen markkinakäytöksen nähtiin lyövän riitasoinnun ihannoituun kuvaan suomalaisesta kansanluonteesta.

Homogeeniseksi ymmärretty maaseutuväestö oli kirjava joukko ihmisiä, joten maalaisten ja kaupunkilaisten eroon sisältyi muitakin jakolinjoja ihmisten välillä. Eräs tällainen oli sukupuoli ja siihen liittyen luokka tai yhteiskunnallinen asema². Markkinaväellä viitataan sekä sanomalehdissä että markkinoita koskevissa tutkimuksissa yleisimmin miehiin, joita suurin osa markkinakansasta olikin. Lähdekirjallisuus kertoo, että naiset tulivat markkinoille lähiseuduilta, päivämatkan (enintään 20–30 kilometriä) päästä ja enimmäkseen päiväselteään. Lisäksi heidän käyntinsä oli varsin epäsäännöllistä, ei siis jokavuotista. Usein heillä oli joitain tärkeitä hankintoja tehtävänä.

2 Näkymättömmimpiä ja kuulumattomimpia maaseutuväestöstä olivat piijat. Historiantutkija Marjatta Rahikainen toteaa, että "[h]eidän ääntään on yritetty tavoittaa tuomiokirjoista, mutta ne ovat sumea ikkuna kirjoitustaidottomien maailmaan. Niissä näkyvät onnettomuudet, hairahdukset, riidat ja kaunat, mutta sopuisa yhteiselo ja tavallinen arki jäävät näkymättömiin" (Rahikainen 2006, 154).

Parantuvien liikenneyhteyksien myötä naisten markkinamatkat helpottuivat ja samalla yleistyivät; sitä ennen markkinamatkaa pidettiin naisille liian pitkänä ja vaarallisena. (Varsta 1946, 101; Heinonen 1984, 117; Räsänen 1991 [1970], 52.) Lähdekirjallisuudesta on kuitenkin vaikea hahmottaa, viitataanko naisilla talonemäntiin vai palvelusväkeen. Edellisten ajateltiin käyneen markkinoilla enimmäkseen asioilla, tekemässä ostoksia, kun taas jälkimmäisiä ymmärretään vetäneen markkinoille alhaisemmat vaikuttimet. Palvelusväki, rengit ja piiat, muodostavat lehtien kirjoituksissa markkinoiden suuren massan, jonka kuvattiin käyvän markkinoilla huvittelemassa ja tuhlaamassa rahansa rihkamaan ja onnenlehtiin (ennustuskortteihin).

Waan kaikista innostuneimpia ovat nuot sydänmaan renkipojat ja piikatytöt, sillä heidänkin sydämmistään kytee melkeimpä sammumaton halu, päästä osalliseksi markkinoista. (Mikkeli 11.3.1896.)

Markkinanäytelmässä pääosaa esittävät kuitenkin miehet. Markkinaselostuksissa naiset ovat enimmäkseen myyjiä, kaupunkilaisia, eukkoja, majatalon tai kapakan pitäjiä, iltalintuja. He ovat myös rikosten uhreja, sillä kaupungin kadut eivät olleet naisille kovin turvallisia paikkoja, kuten käy ilmi seuraavasta kuvauksesta, jossa nainen joutuu kaiken lisäksi markkinoilla järjestystä valvoneiden kasakoiden kouriin. Hänen pelastukseen saapuu kukapa muu kuin kaupungin sivistynyt virkamies:

Markkinoistamme emme saada olla mainitsematta yhtä sellaista seikkaa: nuoren ja köyhän pienen wirkamiehen rouwa perjantai iltana noin kello 18 palasi kotiin kaupungista jossa oli ollut auttajana eräässä kaupassa. Kadulla hänen wastansa tuli parwi kasakoita ja ranwahtia, jotka mahtoivat olla humalassa, koska tuota rouwa-raiskaa oliwat räawanneet, lyöneet ja ryöwänneetkin. Ell'ei kaupungin-palwelia Leikas sattunut hätään, niin nuo mokomat järjestystä woimassa pitäjät olisiwat woineet muokata häntä kukaties pahanpäiwäisesti. (Mikkelin Wiikko-Sanomia 19.03.1863.)

Torilla naurava kansa

Markkinoiden aikaan Mikkelin väkiluku moninkertaistui, ja väkeä saattoi olla kaupungissa jopa 10 000 henkeä (Varsta 1946, 105). Kontrasti maalaiskaupungin verkkaiseen arkeen oli melkoinen. Kaupungin asukkaiden näkökulmasta markkinoita voi ajatella esityksenä, jota kaupunkilaiset seuraavat ja jossa maalaisilla on keskeiset roolit. Markkinaselostuksia voi lukea Mihail Bahtinin (1995, 11–12) keskiajan ja renessanssin kansan

naurukulttuuria käsitteleviä ajatuksia vasten. ”Aina ja kaikkina aikoina on ollut olemassa tori, ja torilla naurava kansa”, Bahtin (emt.: 423) kirjoittaa. Naurava kansa karnevalistisine torijuhlineen edusti Bahtinille maailman avaruutta, muutosta ja uusiutumista. Sen rinnalla virallinen kirkollinen ja feodaalinen kulttuuri oli vakavaa, pysähtynyttä ja uusiutumiskyvyttöä. Siinä missä viralliset juhlat vahvistivat vallitsevia rakenteita, torikansan juhlinta edusti vapautta, tasavertaisuutta, tilapäistä hierarkioiden, etuoikeuksien, normien ja kieltojen purkamista. Juhliva kansa käänsi maailman ylösalaisin, mutta samalla karnevaalissa kaikki kohtasivat toisensa tasavertaisina.

Markkinoiden hyörinästä voi löytää Bahtinin ajatuksen torijuhlista erilaisten ihmisten tasavertaisena kohtaamisena. Matti Varstan (1946, 106–107) kuvauksen mukaan markkinoilla ihmisten erilaisuus ei häirinnyt. Mikkeliin tuli kaikenlaisia ihmisiä kotimaasta ja ulkomailta, myös *hirvensalmelaiset tuohikontit selässään*. Kaikki Suomen murteet sorisivat, ja puhuttiin *miltei millä Paapelin kielillä*. Kaikki yhteiskuntaluokat, ammatit, säädyt, puolueet olivat yhtä suurta sekamelskaa. Sanomalehtien markkinakuvausten perusteella kaikki eivät kuitenkaan heittäytyneet juhlintaan, vaan seurasivat tapahtumaa sivusta. Markkinoita kuvailevat kirjoitukset ovat usein varsin eloisia ja vetoavat lukijaan markkinoiden aistimaailman väri-, ääni- ja tuoksukylläisyyksineen, mutta näkökulma on ulkopuolisen katselijan:

Markkinat alkavat täällä Mikkelissä saada jo tawallisen riehakkaan luonteensa, vaikka markkinapäivä on wasta maanantaina. Junat ovat wäkeä tulvillaan maalaisia, hewoshuujaria, kauppasaksoja ja tyhjäntoimittajit. Torilla on tawallinen markkinanäytelmä: pari eläwienkuwien teatteria ja karuselli, joiden moottoreista lewiää wastenmielinen petroolinkatku ja rumaäänisistä posetiweistä korwia wihlowia säweleitä, sirkukset, kiikut, ampumaradat ja senkin kymmenet rahanke-räyslaitokset. Kauppatawaroista ei osaa wielä sanoa sitä eikä tätä sillä niitä ei ole wielä tänään järjestetty nähtäwille, mutta ei rihkamatawarasta ainakaan tule puutetta päättäen siitä tawaran paljoudesta mitä rautateitse on saapunut. (Vapaus 12.03.1910.)³

Paikallislehden kirjoittaja loihtii taiten esiin markkinoiden kaikille aisteille tarjoamat ärsykkeet. Kuvauksessa korostuu myös markkinoiden irrationaalisuus ja kokijoilleen vieras, ehkä hieman pelottavakin

3 Tämä lainaus on vuonna 1910 ilmestyneestä lehdestä eli tämän artikkelin aikarajauksen ulkopuolelta, mutta siinä on hyvin tiivistynyt kuvaus markkinoiden kaikkia aisteja ärsyttävästä kakofoniasta.

Johan Adolf Fredrik Grönroosin (myöh. Sariola) Pohjola -ampumarata Mikkelin markkinoilla maaliskuussa 1907. Kuvan kookas ja koristeellinen ampumarata sisälsi 40 koneellista ampumataulua. Fasadin yläpuolella on Venäjän keisarikunnan Suomen suuriruhtinaskunnan (leijona ja kruunu) vaakuna, metsästysaiheinen kuvasarja sekä fasadissa myös maakuntavaakunoita. Kuva ja kuvateksti: Keravan museo, Sariola-kokoelma. Kuvaaja August Gustafson.

maailma. Maalaiset heittäytyivät mukaan täysin rinnoin, joskin viinan voimalla, ja kaupunkilaiset seuraavat sekasortoa sivistyksensä takaa.

Toimittajien lisäksi tavalliset kaupunkilaiset näkivät silloin tällöin aiheelliseksi lähettää omia kokemuksiaan ja kuvauksiaan markkinoista lehteen julkaistavaksi. Nimimerkki -rtt- ihmettelee menoa:

Nyt lähdin kauppatorille oikeita markkina-ihmeitä katselemaan. Täällä ensiksikin pisti silmäni eräs waate-teltha, jonka seinästä oli kaksi hywin julmaa naisihmisen kuua, ja sisällä sanottiin näytettävän kahta neekeri-naista. -- Positiivin winguttaminen waiwasi korwiani, joten päätin lähteä oikein itse koneen luokse. Ja niin teinkin. Täällä tihersi suuri ihmisjoukko. Onnenlehtiä myötiin samassa parhaillaan. (Pellervo 19.11.1881.)

Markkinoiden performanssilla oli aistillinen ja kehollinen, häpeämättömän ruumiillinen puolensa, jonka eliitin siveellisyys pyrki torjumaan

(ks. Siltala 1996, 193). Markkinaselostuksissa kehollisuus kätkeytyy viittauksiin irstaisuudesta ja siveellisyden tunteen loukkaamisesta. Jan Löfströmin (2000, 251) mukaan ruumiillisuus ja ruumis hajuineen rakentuu vastakkaiseksi 'sivilisoituneelle' olemiselle, joka on hillittyä, kontrolloitua, rajattua, ruumiista ja sen tarpeista ja toiminnoista irrotettua. Markkinoilla vastakkaisuutta sivilisoituneen ja ei-sivilisoituneen, kaupunkilaisten ja maalaisten välillä toisti myös lehdissä useammankin kerran kuvattu, kaikkialla leijunut vastenmielinen petroolinkatku ja torin äänimaisema vinkuvine posetiiveineen.

Torilla maalaiset vapauttivat myös kukkaroidensa nyörit. Lehdissä moraalinen närkästys maalaisten tuhlailusta verhottiin sääliin. Tietämättömyys ja itsekontrollin puute sai heidät lankeamaan huvituksiin, turhuuteen ja rihkamaan, joihin he menettivät vähät rahansa, jotka olisi voitu sijoittaa järkevästi. Markkinoiden välityksellä maaseudulle levinneitä uutuustuotteita pidettiin ylellisyytenä, jonka ei katsottu olevan hyväksi talonpojille. Heille arveltiin sopivan paremmin vaatimaton, yksinkertainen ja perinteinen elämänmuoto. Tuhlailevan rahankäytön leviämistä oli kuitenkin vaikea estää, sillä markkinoille tulevilla maalaisilla oli 1800-luvun jälkipuoliskolla yhä enemmän rahaa käytettävissään. Markkinoilla heistä kuoriutui modernin elämäntyylin edustajia, vapaita yksilöitä ja autonomisia päätöksiä tekeviä kuluttajia. Kaupunkilaisen silmissä käyttäytyminen ei ollut rationaalista, vaan pikemminkin valot, äänet ja loputon pyörivä liike lumosivat ihmiset vaivuttaen heidät hypnoosin kaltaiseen tilaan, jossa he eivät pystyneet kontrolloimaan itseään:

Tänään markkinat pauhaa suurimmassa mahdissaan. Kaksi karuselliä poruuttaa pilliään kilwassa toinen toisensa rinnalla. Ne puida jymyüttävät kumisewaa rumpu'aan ja hewosraiskat kiertävät lakkaamatta, kun sawiranaa. Kansaa seisoo ympärillä etenki iltapimeällä katsomassa niiden loistawia lamppuja ja kiiltäwiä koristeita. Kun kierto seisautuu, joka meluäänisen kellon soitolla merkitään silloin yksi ja toinen hurmautuu heittämään roponsa ja kiepsahtaa mikä irwistävän Jalopeuran, mikä pienen jākäniskan hewosen, mikä sarwiniekan pukin selkään, hakemaan tuota turhuuden menoa. Kuka uskoisi ihmisiä noin turhanaikaisiksi, nyt kun oma kansamme, oma lihamme ja weremme toisilla osilla armasta maatamme kärsii nälkää. Jos nekin warat lähetettäisiin heille, ne markat jotka tällä tawalla wiskataan Uikolaisen, seikkailian kassaan, niin niiden autettujen siunaukset kohoilisivat korkeuteen ja se joka kuulee salaiset huokaukset, maksaisi julkisesti. (Mikkelin Sanomat 15.03.1892.)

Markkinatoria voi tarkastella tradition ja modernin välisen rajan ylittämisen tilana. Talonpoikien ja maaseudun ajateltiin edustavan perinnettä,

traditiota, kun taas kaupunki on modernin elämän tyssija. Satu Apon (1996; ks myös Helsti ym. 2006) tavoin asiaa voi lähestyä toisin, vastakaisuutta purkaen. Apo ymmärtää maalaisten talonpoikaista rationaliteettia tuottavan modernin mentaliteetin, jonka peruspiirteitä ovat itsekontrolli, pitkäjänteinen suunnitelmallisuus sekä riskien hallinta koetellun tiedon avulla. Talonpojan perustehtävä, ruoan tuotanto, ei ole mahdollista ilman näitä ominaisuuksia. Tunnehuuruiset markkinat olivat lyhytaikainen irtiotto maalaisesta rationaalisuudesta ja kontrollista, ja moderni riskinhallitsija selvisi enimmäkseen ehjin nahoin markkinoilta kotiin.

Markkinakansa valtaa kaupungin

Pihat ovat täynnä hewosia ja rekiä, niin että ainoastaan pujottelemalla pääsee kulkijat läpi. Huoneissa se wasta tungos on. Seisos pisteessä mies miehessä kiinni. Lattia on märän lian wallassa. Huone täynnä tupakan sawua. Matka arkkuja konttia ja laukkuja on seinä wierustat täynnä, seinillä riippuu turkkia ja palttoja. Humalaiset pitävät aika porinaa. Owet saawat tehdä alinomaa palwelusta awautua ja sulkeutua, sulkeutua ja awautua minkä kerkiävät. Kortteeri-wieraat tahtoo kahwia. Kahwipannut kuhisewat piisissä ja hellalla kaiken päiwää. -- Lattialle lewitetään joku kupo olkia ja koko lattia muutetaan yhdeksi suureksi wuoteeksi. Tuohon suurelle wuoteelle asettuwat markkinamieheth niin tiheään kuin silakat suolaan; rahaliwit ja kellot panee warowainen mies päänsä alle, ettei niitä semmoinen mies saa kynsiinsä joka on tullu markkinaan korjaamaan huolimattoman tawaraa. Wähän ajan perästä on koko huone yhtenä huokumise-na. Emäntä apulaisineen wielä walwoo heillä on paljo tekemistä. He eiwät jouda makaamaan kuin pikkusen yösydännä lewähtämään. Kaikkialla on markkinakan-san walta kaduilla, pihossa, huoneissa. (Mikkelin Sanomat 19.3.1890.)

Tämä Mikkelin Sanomissa ilmestynyt Wiho W:n kirjoitus kertoo markkinoiden tiiviistä tunnelmasta. Pienessä kaupungissa oli majapaikkoja tarjolla niukasti, joten ihmiset ahtautuivat sinne mihin sattuivat mahtumaan. Kirjoittaja kuvailee melko seikkaperäisesti ja kaunokirjallista tyyliä hakien, miten kaupunkiin vyöryvät ihmiset täyttävät kadut ja talot. Realistinen, jopa hieman naturalistinen kuvaus markkinoiden aikaisesta majatalosta huokuu ääniä, hajuja, ahtautta ja kosteutta.

1800-luvun loppupuolen Mikkeliä voidaan arvioida julkisena kaupunkitalana, joka oli avoin ja vapaasti kaikkien käytettävissä. Avoimuus kuitenkin altistaa kaupungin yhä uusille määrittelyille ja haltuunotoille (Ridell ym. 2009, 13). Markkinoiden aikaan Mikkelin kadut olivat täynnä edestakaisin kulkevia ihmisiä, jotka ottivat kaupungin omakseen. He vaeltelivat

Kansaa ja herrasväkeä Mikkelin markkinoilla maaliskuussa vuonna 1914. Markkinaväen takana Betty Prussin kookas koristeellinen karuselli. Karusellin ympärillä Johan Adolf Fredrik Sariolan huvituksia; vasemmalla J.A.F. Grönroosin (myöh. Sariolan) ampumarata, oikealla puolestaan POHJOLA -tekstillä varustettu elokuviennäytösteltilta. Kuva: Keravan museo, Sariola-kokoelma. Kuvaaja tuntematon.

markkina-alueella ostellen, katsellen, tukkien kulkuväylät ja osallistuen huvituksiin. Tavaroitaan myyvät maalaiset olivat osa liikkuvaa ihmis-massaa. Heillä oli tapana kaupata tavaroitaan suoraan kuormistaan ja hujan hajan kadulla makaavista tavara-arkuistaan sekä kierrellä talosta taloon. Kuljeskelu näyttäytyi epäjärjestyksenä, joka häittäsi kaupunkilaisten oloa ja joka siksi haluttiin kuriin. Vuodesta 1844 maalaismyyntiä rajoitettiin, ja maalaiset määrättiin asettumaan torille kahteen linjaan. (Varsta 1946, 36.) Samalla vähentyi ainakin hieman kaupunkitilaan sisältyvä ihmisten sekoittuminen ja sattumanvaraisuus, jotka ovat edellytys vieraiden spontaneille kohtaamisille.

Massan liikkeessä on Matti Räsänen (1991 [1970], 126) mukaan markkinoita kannatteleva voima. Maalaisille mahdollisuus kaupantekoon ja ajallisesti säännölliseen kokoontumiseen oli merkittävä etu. Maalaisille markkinainstituution tärkein perusta on ollut irtaantuminen hetkeksi tutusta ympäristöstä ja liittyminen anonyymiin massaan, jolla ei ollut etukäteen suunniteltua ohjelmaa eikä käyttäytymiskaavaa mutta joka muodostui suurelta osalta keskenään samanlaisesta joukosta.

Ruotsalainen Börje Hanssen (1952, 273) on kiinnittänyt kaakkoisruotsalaisia markkinoita käsittelevässä tutkimuksessaan huomiota markkinoiden järjestymättömyyteen. Ihmiset liikkuvat vapaasti, muodostivat ryhmiä ja seurasivat hetken mielijohteita.

Eri puolilta maakuntaa yhteen tulleet ihmiset tekivät kauppaa, mutta he omistautuivat myös seurustelemaan tuttavien kanssa, tappelemaan, juopottelemaan, lempimään tai pelaamaan korttia. Satu Apon (2001, 168) alkoholikulttuuria koskeva tutkimus osoittaa, että kyseinen markkinatoiminta oli tuttua maaseudun palkollisten vuotuiselta vapaaviikolta, joka Apon sanoin koostui karnevalismista, ryhmässä tapahtuvasta juopotte-
lusta, laulusta, tanssista ja paikasta toiseen kuljeskelusta. Siinä mielessä maalaiset toivat mukanaan kaupunkiin kotikulmilta tutut käytännöt.

Maalaisten markkinakuljeskelun kuvaukset palauttavat mieleen tunnetun suurkaupunkien hahmon, flanöörin (ransk. *flanêur*). Vaikka flanööri on suurkaupunkilainen kulkija, on mielenkiintoista ajatella pikkukaupungin markkinoiden ajelehtivia maalaisia yhdenlaisina flanööreinä, kuljeskeli-
joina vailla päämäärää. Heille markkinat olivat ohikiitäviä hetkiä ja satunnaisia kohtaamisia. Savolainen flanööri näkee, tulee nähdyksi ja tarkkailee vellovaa väkijoukkoja, mutta myös velloo joukon mukana ja sulautuu ihmisvilinään. (Ks. Mäenpää 2005, 66–67; myös Baudelaire 2001, 187.) Lehtien kuvaukset kertovat nähdyksi tulemisesta. Markkinaväen ottaessa kaupungin haltuunsa kuljeskelemalla heistä tuli kaupunkilaisten katseiden kohteita:

Wiipurin rinkeliä ostawat erittäinkin nuoret miehet sydänpäpysilleen, jotka sitten astuwat tepastelewat pitkin katuja, syöden tätä herttaista herkkua, ja saattawat siis he puolestaan sanoa markkinoita "makean leiwän juhlaaksi". Näinpä yhden punaposkisen tytön käwelewän ylkänsä rinnalla ja kantawan kokonaista kuusi isoa Wiipurin rinkeliä. Onnelliseltä näytti tyttö käydessään oman ystävänsä rinnalla, poskensa oliwat punaiset kuin rinkiläin kuori. (Suomi 16.03.1889.)

Sen hetken kun maalaiset olivat markkinoilla, he olivat, flanöörille ominaisesti, sivullisia suhteessa velvollisuuksiinsa (ks. Kekäläinen 2005, 214). Kaupunki ja sivistyneistöön lukeutuneet kaupunkilaiset eivät päässeet irti omista velvollisuuksistaan, jotka olivat alati läsnä. Ehkä osaksi sen vuoksi tuon ajan kaupunkilaiset eivät osanneet heittäytyä markkinoilla vellovaan massaan, muuttua markkinoiden subjekteiksi, kokijoiksi, vaan he jäivät sivustaseuraajan rooliin. Lehdissä julkaistiin silloin tällöin 'silminnäköjoiden' kuvauksia markkinamenosta, mutta niissä oli varsin pidättäytyvä sävy. Seuraava teksti on lähetetty lehdelle, ja kirjoittaja,

Wilho, kertoo tyylilajikseen pakinan. Kirjoituksessaan hän asettuu markkinamieheksi astelemaan kaupungin kadulle. Hän yrittää vallata takaisin kaupunkilaisen flanöörin roolin ja liittyy väkijoukkoon:

Markkinat owat olleet tämän viikon tärkein tapaus Mikkelissä, ne kun owat pariksi, jopa kolmeksikin päiväksi keskeyttäneet kaupunkimme ylipäänsä hiljaisen ja yksitoikkoisen elämän. -- Minulla on viime aikoina sattunut olemaan laiha kukkaro, ja sentähden minusta ei ollut näillä markkinoilla ostajaksi, waan tyhjän toimittajaksi niin kuin monesta muustakin markkinamiehestä. Minäkin astelin kaupungin kaduilla ja torilla markkina-elämää katselemassa. Ja hupaista olikin tuo toimittaminen minusta -- Kauppatorilla, jonka suuremmaksi osaksi oliwat anastaneet itselleen kaikenlaiset kaupuntelijat, häärittiin ja pyörittiin, ja kauppoja hierottiin jos jonkilaisia ja tingittiinpä myöskin oikeen "Porvoon mitalla" -- Sattuinpä tulemaan erään wenäläisen kaupustelijan luokse, kun muuan herra rouwinensa tuli hänen luokseen kauppa tekemään. -- Tulinpa lopulta erään rahtyörin edustalle, myymälään, missä saadaan ylenmäärin nauttia joka lajia päihdyttäviä juomia, ruokaa y.m.s. -- Siinä oli miehiä monen näköisiä, jotka kaikki oliwat kiireissään ja pyrkiwät owesta siihen myymälään. -- Kuinka moni on näidenkin markkinain johdosta saanut sinisen silmän tai werisen pään, häpeän suuren ja loukatun omantunnon! Yhdeltä on mennyt jalka poikki, toiselta pää halki, toiselta kukkaro warastettiin, toiselta hewonen. (Suomi, 16.03.1889.)

Nimimerkki Wilho ei kuitenkaan pysty irtaantumaan täysin moraalien kahleista ja heittäytymään osaksi väkijoukkoa, asettua katselijan sijaan katseltavaksi. Hän jää ulkopuoliseksi, moraalisen koodistonsa ja siveellisen pidättyneisyyden vangiksi. Georg Simmel (2005, 40–41) kirjoittaa suurkaupungin tarjoavan liikkumisen vapautta ja vapautta pikkuporvarillisuudesta, mutta myös mahdollisuuden yksilölliseen erityisyyteen ja ainutkertaisuuteen. Pikkukaupungin elämänpiiriä Simmel kuvaa sulkeutuneeksi ja ahdasmieliseksi. Mikkelin markkinat muuttivat pikkukaupungin hetkellisesti itseään suuremman kaupungin kaltaiseksi. Pikkuporvarillisuus jäi alakynteen, kun maalaiset toteuttivat suurkaupunkilaisuutta. Kaupunkilaiset sen sijaan pitäytyivät ahtaassa pikkukaupunkilaisuudessaan.

Kaupunkilaiset varustautuvat ja puolustavat markkinoita

Maalaisten sosiaalisen elämään heittäytymisen kontrastina oli kaupunkilaisten yritys ja velvollisuus saada aikaan ja ylläpitää järjestystä. Ennen markkinoita kaupunki rakensi kojut ja muut paikat kaupankäyntiä varten, asetti poliiseja järjestystä valvomaan, sääteli kaupankäyntiä, vuokrasi kojua myyjille. Kyseessä oli kirjaimellisesti varustautuminen kaupunkiin tulevaa väkimäärää vastaan. Yksityistenkin ihmisten elintila pieneni:

Kaupunkilaiset owat saaneet supistaa olonsa wähän ahtaammalle. Katuilla käwellä pitää warowammin, eikä huonot uskalla ulos mennäkkään. Kaduilla on miestä niin kuin ”Kilkkilässä kissoja”. Hewosilla ajetaan hurjasti. Oikee sydänki säpsähtää jos joku humalainen päälle ajaisi ja jäisi hewosen jalkoin. Eiwätpä markkinamiehet walloittaa ainoastaan yksityisiä paikkoja, waan yleisetkin annetaan heidän käytettäväikseen. Semmoisetkin joissa muulloin ei ketään suwaita. (Mikkelin Sanomat, 19.03.1890.)

Markkinat saivat asukkaissa aikaan pelkoa kaupungin kadulla liikkumista kohtaan, sillä väkivaltaisten kohtaamisten riski kasvoi. Totuttu tapa käyttää kaupunkitilaa muuttui muutamiksi päiviksi. Tilojen väliset rajat liudentuivat, kun yksityisestä tilasta tuli yleistä ja kielletyistä paikoista sallittuja.

Vaikka kaupungin sivistyneistön parissa markkinoita ei katsottu hyvällä, niin siellä missä markkinoista löytyi mahdollisuus puolustaa oikeudenmukaisuutta ja laillisuutta, näin tehtiin. Vuonna 1864 paikallislehdessä (Mikkelin Wiikko-Sanomia 07.04.1864) oli tuhtumusta henkinyt kirjoitus, joka koski kaupungin viskaalin käytöstä. Tämä oli käsenyt markkinapäivän aamuna vieraita kauppamiehiä lopettamaan kaupanteon ja kutsunut käräjille ne, jotka eivät totelleet. Lehdessä muistutettiin, että markkinat on tavattu pitää *3, 4, ja toisinaan wiisikin päivää, eli siksi kun pyhä-päiwä on tullut eteen*. Ihmiset olivat tulleet markkinoille siinä uskossa, että näin toimitaan edelleenkin. Tukea haettiin myös Hänen Keisarillisen Majesteetin säännöstä kaupunkia perustettaessa, jossa myönnetään kaupungille kahdet, enintään kolme päivää kestävät markkinat vuodessa. Kirjoittaja ei halua puolustaa markkinoita, vaan hänen tarkoituksensa oli kyseenalaistaa viskaalin toiminta, joka hänen mielestään oli vastoin keisarillista asetusta ja vanhoja tapoja. Kaupungissa ymmärrettiin myös markkinoiden taloudellinen arvo. Kaupungin kauppiaat kärsivät markkinoista, mutta toisaalta ne toivat tarpeellisia tuloja kaupungin kassaan esimerkiksi myyntipaikkojen vuokratuloina.

Sillä kyllä mainitut tässä kaupunnissa kauppaa tekijät kärsiwät wahinkoa joka hetkeltä kun markkinat kestää, ja muutamia wiikkoja sekä ennen että jälkestä markkinoihin on kaupan pito kaupunnissamme melkein kuolleenna; mutta toiselta puolelta katsoin woittaa kaupunnin kassa markkinoilla lähes 6,000 markkaa, jotka owat suurena apuna uloste’oille, ja jotka muuten olisi otettawat kaupunnin köyhänlaiselta prowaristolta. (Mikkelin Wiikko-Sanomia 07.04.1864.)

Epäoikeudenmukaisuuden tunne saattoi kuitenkin vaivata kaupungin omia markkinakauppiaita. He tunsivat joskus olevansa huonommassa asemassa kuin muualta tulleet. Eräs kauppias, joka koki tulleensa

syrytyksi kauppatonttien jaossa, kirjoitti nimimerkillä -en. asiasta lehteen. Otsikolla *Nöyrä kysymys?* (Mikkelin Sanomat 21.03.1888) varustetussa kirjoituksessaan hän valitteli, että *ulkokauppiaille* oli annettu paikkoja, mutta ”minä kuin en saanut numeroa niin laitoin omin lupini, niin tuli kaupungin rakennusmestari poliisivoiman kanssa ja kaato minun tiskini”. Hän piti tapahtumia ikävinä, koska hän kaiken lisäksi maksoi koko vuoden aikana kaupungille *ulostekoja* (veroja), muttei kuitenkaan saanut vapaasti myydä tavaroitaan. Kaupunkilainen myyjä sai kuitenkin vastaansa toisen kaupunkilaisen. Nimimerkki Asian tuntewa ohjeisti (Mikkelin Sanomat 28.03.1888) kysyjää lakiin vedoten, ”ett’ei kaupunkilainen wast’edes omin lupinsa tiskejään sijoittaisi mihin itse tahtoo”.

Markkinat toivat kaupunkiin vilinää ja suuren kaupungin tuntua. Vieraiden poistuttua kaupunki hiljeni huomattavasti. Eräs lehtikirjoittaja rinnastaakin markkina-aikaisen elämän suurkaupunkien elämään:

Markkina-wieraat on jättänä kaupuntimme, jossa muutamia päiviä elettiin suurien kaupuntien wlämää, waan jossa nykyjään on hiljaisuus suurempi kun tawallisesti. – Nyt alkaa pitkät ja pimeät illat. Siis pitäsi ruweta tuumailemaan joitakuita huwituksia niiden wiettämiseksi. (Mikkelin Wiikko-Sanomia 29.09.1864.)

Todennäköisesti kaikesta vaivasta ja riesasta huolimatta monet kaupungin asukkaista odottivat markkinoiden alkamista. He myös osallistuivat niihin innokkaasti, toiset intoaan peitellen. Markkinat olivat niin näkyvä ja kuuluva tapahtuma, että niitä tuskin kukaan saattoi Mikkelissä välttää. Kaupungin tyhjennyttyä markkinoiden jälkeen monen mielen valtasi haikeus. Kontrasti maalaisten tekemän vilkkaan kaupungin ja 1800-luvun kaupunkilaisten oman verkkaisen kaupungin välillä oli suuri. Markkinoiden jälkeen jaettiin tuomiot rötöstelijöille, korjattiin kärsityt vahingot, siivottiin kaupunki ja jäätiin odottamaan seuraavia markkinoita.

Markkinoiden varjopuolia ja kasvava kritiikki

Maaseudun ja kaupungin suhteen suuren kertomuksen yksi säie kiertyy kaupungin paheiden ja maaseudun hyveellisen elämän ympärille. Tätä vastakkaisuutta vasten arvioitaessa maalaisten markkinamenon kuvaukset toistavat tarinaa, jossa viattomasta maalaisesta tulee kaupungissa huonon elämän uhri. Markkinoiden turhuuksina pidettiin *karuselleja eli hullujen myllyjä, ulkolaisten komeljanntarien ja silmäkääntäjien*

esityksiä, onni-lippujen myyjiä, pillipiipareita ja iltalintuja eli tingelitangelia (Mikkelin Sanomat 02.03.1889). Vitsauksia olivat myös juopot, varkaat, kapakat ja kaikenlainen siveetön elämä. Eliitti kritisoi markkinoiden riehakasta luonnetta. Erityisesti runsas viinankäyttö ja juopumuksen aiheuttamat rötöstelyt ja tapaturmat vaivasivat kaupunkilaisia siinä määrin, että Pellervo-lehdessä julkaistussa kirjoituksessakin pohditaan, mitä maalaiset kantavat povitaskussaan:

Kuten tietty, tasku ja powellus (päälyyswaatteen rintasisällys) on tawallisesti kotoa poissa ollessa, niin kuin kaupunki ja markkinamatkoilla, lähin ja ensimmäinen pienten ostosten säilö-paikka. Sentähden näkeekin usein, warsinkin maalaisten, kaupungissa käwellesä, taskun tai powelluksen pullistuneen tawallista suuremmaksi ja paksummaksi. (Pellervo, 08.03.1883.)

Kirjoittaja jatkaa, kuinka maalaiset kaupunki- tai markkinamatkoillaan ensitöikseen asioivat viinakaupassa ja laittavat hankintansa povitaskuun. Hän esittää, että ihmiset, niin isännät kuin palvelijatkin, hankkisivat pullon sijaan kirjan povitaskuunsa pullottamaan. Kirjoittaja vetoaa erityisesti maalaisiin, että he viinan juonnin sijaan sivistäisivät itseään.

Yletöntä juopottelua paheksui myös Mikkelin raittiusseura, jonka toiveena oli, että ”kaupunkimme majatalon hoitajattaren M. Nyholmin markkina-aikoina pitämä talonpoikaiskrouwaaminen tawallisuuden nimessä ehkäistäisiin ja jotta siinä samalla tawaksi tullut päihtyneen markkiwäen tanssiaisit kiellettäisiin” (Mikkelin Sanomat 30.09.1886). Väkijuomien vähittäismyynnin kieltäminen vähensi julkijuoppouden määrää, mutta *kuusenjuurta ja korpijunkkaria* (Mikkelin Sanomat 10.03.1887) markkinaväelle kaupiteltiin joka tapauksessa, joten täysin viinanjuontia ei markkinoilta pystytty karsimaan.

Myös eläinten huono kohtelu nosti polemiikkaa lehdissä, joissa kirjoitettiin paljon markkinoilla tapahtuvasta eläinräökkäyksestä, erityisesti hevosten huonosta kohtelusta, mutta muustakin eläinten raakalaismaisesti käsittelystä.

Warakas, ylpeä talonpoika ratsasti hökkäwiinassa täyttä nelisiä Palotornin kunnasta alaspäin. Hewoinen kompastuen taittoi niskansa kuperkeikasta kuoppaan, heittäen henkensä waalealla höyryllä ja korsuwalla huokauksella kurkustaan. Omistaja seisoa tuijotti rivotulla naamalla ääneti kuolleen lihawan eläimensä wieressä, saaden nuhteita ja ähmittelemisiä läsnäolewilta. (Pellervo 15.10.1881.)

Markkinoiden vastustaminen ei ollut yksituumaista. Vuoden 1884 keväällä Pellervo (10.04.1884) raportoi paikallisen kansanvalistusseuran haaraosaston kokouksesta, jossa oli nostettu esiin kysymys markkinoiden tarpeellisuudesta. Kokouksessa oli tultu siihen tulokseen, että maalaiset eivät markkinoita enää tarvitse tavaroiden ostamiseen ja myymiseen. Markkinoiden varjopuolet puolestaan ovat sellaisia, että markkinat joutaa lakkauttaa. Nimimerkki Savolainen reagoi kansanvalistusseuran linjauksiin puolustaen markkinoiden olemassaoloa (Pellervo 21.05.1884). Hän huomauttaa kaupunkienkin olevan markkinoiden myötä syntyneitä:

On tahdottu uskotella markkinain syntyneen kaupunkien ynnä niiden kaupallisten suhteiden hyväksi; tämä on kuitenkin peräti väärä luulo, sillä markkinat ne juuri ovat vaikuttaneet kaupunkien syntyyn paikoille semmoisille, joissa niitä ei ennen ollut; esimerkkinä tähän on juuri Mikkeli kaupunki. Markkinat ovat kaikkina aikoina tarkoittaneet huojennuksen tuottamista maalaisille, että nämä kuka wissillä, määrättyillä ajoilla olisivat tilaisuudessa käydä waihtokauppaa, joka heidän taloudelliseksi ylläpysymiseksi on wälttämättömän tarpeellinen, ja markkinapaikat ovat tulleet walituiksi sekä seudullisia että maantieteellisiä ja yhteiskunnallisia asianhaaroja myöten.

Savolaisen kritiikin ydin on siinä, että markkinoiden lakkauttaminen rajoittaisi liikaa kauppaa ja pakottaisi maamiehet tekemään kauppaa vain omalla lähialueellaan, eli *siveyden eduksi piirittää hänet kiinalaisella muurilla*. Savolaiselle mahdollisuus vapaaseen kaupankäyntiin oli niin tärkeää, että kaupanteon rajoittaminen olisi hänen mielestään ollut itse asiassa tappio sivistykselle. Markkinoiden hurja maine on hänelle pienempi ongelma, sillä siihen voi puuttua rajoittamalla anniskelua markkinoiden aikana. Lisäksi markkinoiden yletön elämä oli Savolaisen mielestä kansanvalistuksen epäonnistumisen seuraus, sillä kansan valistaminen nimenomaan on seuran tehtävä.

Pellervon toimitus reagoi Savolaisen kirjoitukseen (Pellervo 12.06.1884) ja kyseenalaistaa markkinat hyödyttöminä, koska maalaiset voivat käydä kaupungissa koska tahansa. Mitä huvituksiin tulee, niin lehden mukaan *wiattomia ja walistawia* huvituksia maalaisille voidaan järjestää maaseudullakin: ”laulajaisia ja soittajaisia sekä lisäksi palkintoja wanhoista kotiperäisistä woimisteluista, niin kuin kilpajuoksuista, wäkikartun, sormikoukun ja kissan hännän wetämisestä, kyökän, keilin, kirpan, pallin ja painin heitosta”.

Kaupunkilainen näkee maalaisen omimmaksi alueeksi arkaaiset perinteiset ajanvietteet. Kotiperäisestä traditiosta muodostuu maalaisten paikka, jossa he voivat toteuttaa itseään kaltaistensa seurassa.

Johtopäätöksiä eli kuinka maalaiset tulivat tehneeksi kaupungista kaupungin

Pasi Mäenpää (2005, 145) analysoi kaupunkitapahtumista erottuvan aina kahdenlaista toimintaa. Itse tilanne houkuttelee väkijoukon paikalle, mutta sen oheen syntyy omalakisista sosiaalisista tilanteista ja ihmisten välistä seurallisuutta. Edellinen noudattaa tilaisuuden kehystä (markkinoilla markkinakauppa ja huvitukset); jälkimmäistä Mäenpää kutsuu katuseurallisuudeksi. Tällaisesta katuseurallisuudesta rakentui myös Mikkelin markkinat maaseutuväestön vallatessa Mikkelin kaupungin. Kaikki paikat täyttyivät kansasta: kadut, torit, asunnot, rakennukset. Markkinatorista muodostui muutamaksi päiväksi sattumanvarainen paikka (Candea 2007), jossa maaseutu ja kaupunki sekoittuivat, niiden väliset ristiriidat tehtiin näkyviksi ja tuttu sosiaalinen järjestys siirtyi hetkeksi paikaltaan.

Maalaisille markkinakokemus oli intensiivinen, lyhyt poikkeama vuoden kierrosta. Vaikka markkinat kaupankäyntinä noudattelivat taloudellista rationaalisuutta, sen rinnalla näkyy karnevalistinen irrationaalisuus ja maailman kääntyminen ylösalaisin. Sosiaaliset asemat vaihtoivat hetkeksi paikkaa. Kaupungissa maalaiset antoivat itselleen vapauden kuljeksia ja seurata hetken mielijohteita. Palvelusväki toisti kotikylältä tuttua vapaaviikkoon liittyvää käyttäytymistä (Apo 2001), joka synnytti osaltaan jatkuvuutta maaseutu- ja kaupunkikokemuksen välille. Sen kontrastina kaupunkilaisten kokemuksissa on tulkittavissa vierauden ja toiseuden tunnetta suhteessa omaan kaupunkiin. Kaupungin asukkaat eivät aina seuranneet suopeasti oman tilansa kaventumista. Kaupunkilaiskatsannossa maalaisten kuljeskelu oli vääränlaista käyttäytymistä, joka synnytti kitkaa maaseudun ja kaupungin suhteeseen.

Kaupunkilaiset joutuivat puolustuskannalle maalaisia vastaan. Kaupunkilaiset yrittivät hallita omaa tilaansa kaupungin fyysisyyteen tai materiaalisuuteen liittyvällä varustelulla ja käyttäytymiseen liittyvillä kielloilla ja säännöillä. Kaupungin varustautumisen kanssa rinnakkain markkinoista käytiin keskustelua sanomalehdissä. Kirjoittajat nostivat julkisuuteen markkinoihin liittyvää tuhlailua, juopottelua ja siveetöntä elämää.

Hieman nurinkurisesti kuvaukset herättävät mielikuvan kansanihmistä osallistujina ja aktiivisina toimijoina. Kaupunki tarjosi maalaiskansalle mahdollisuuden kokea, minkälaista on vapaus valita ja tehdä päätöksiä. Markkinoilla maalaisesta kuoriutui moderni kuluttaja ja mielihyvää hakeva hedonisti. Hän tuhlassi, huvitteli, kuljeksi päämäärättä sinne ja tänne; nautti.

Markkinoita voi analysoida kansankulttuurina, joka vastustaa hallitsevien luokkien virallista kulttuuria ja kehittää oman näkökulmansa maailmaan (ks. Bahtin 1995, 422). Silloin markkinoiden muutos kaupankäyntitapahtumista huvitteluksi näyttää myös siltä, että maalaiset ottivat kaupungin lisäksi haltuunsa myös kyseisen instituution eli markkinat tehden niistä itsensä näköisen. Nykyisyydestä menneeseen katsottaessa markkinat asettuvat myös pidempään perspektiiviin eli vuosisatoja kestäneen kaupankäynnin kontrolloinnin ja siihen liittyvien maakauppaa koskevien kieltojen jatkumoon. Siinä tapauksessa markkinoiden haltuunoton voi tulkita myös vallanalaisten näyttävänä vastarintana valtaa käyttäville.

Tulkinnoissani on korostunut markkinoihin liittyvä karnevalistinen meno. Toki markkinoilla tapahtui paljon muutakin, sillä ne olivat edelleen myös kaupankäyntitapahtumia. Sanomalehtien kuvauksissa korostui kuitenkin ilonpito. Kaupankäyntiin liittyvät kuvaukset olivat enimmäkseen kauppatuotteiden kuvauksia ja hintatietoja. Kaupankäyntiin ja markkinoiden perimmäiseen tarkoitukseen liittyen ristiriita saattoi syntyä esimerkiksi kaupunkilaisen myyjän ja kaupunkilaisen markkinoiden laillisuuden ja periaatteiden puolustajan välille. Maalaisten ja kaupunkilaisten yhteiset intressit löytyivät kaupankäynnistä, sillä markkinoita puolustettiin hulinasta huolimatta kaupanteon vapauden nimissä.

Aikalaiset todennäköisesti lukivat kirjoituksia realistisina markkinakuvauksina, mutta yli ajan tehdyssä tulkinnassa kirjoittelua voi lukea kaupungin ja maaseudun suhteen hetkellisenä tiivistymisenä. Etnologinen näkökulma maaseudun ja kaupungin suhteeseen kertoo, että se kiinnittyy erilaisiin ajallisiin ja tilallisiin konteksteihin ja käytäntöihin. Suhde rakentuu monenlaisten ihmisten monenlaisissa kokemuksissa. Mikkelin markkinat tarjosivat tapahtuman ja paikan suhteen koettelemiseen. Vaikka Mikkelin talvi- ja syysmarkkinat elävät edelleen ja vanhaa markkinahenkeäkin on havaittavissa, tapahtuma ei enää muodosta

erityistä areenaa näyttävään maaseutu ja kaupunki -suhteen esittämiseen. Nykyisyydessä se täytyy etsiä jostakin muualta.

Lähteet

Sanomalehdet: Kansalliskirjaston digitaalinen aineisto

- Mikkeli 11.3.1896 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/529960/articles/1912831?page=3>
- Mikkelin Sanomat, 15.03.1892 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/534524/articles/1912798?page=3>
- Mikkelin Sanomat 19.03.1890 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46655/articles/1912777?page=2>
- Mikkelin Sanomat 21.03.1888 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46653/articles/1912609?page=4>
- Mikkelin Sanomat 28.03.1888 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46370/articles/1912610?page=2>
- Mikkelin Sanomat 02.03.1889 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/118855/articles/1912699?page=2>
- Mikkelin Sanomat 30.09.1886 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46652/articles/1912602?page=3>
- Mikkelin Sanomat 10.03.1887 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/99874/articles/1912607?page=3>
- Mikkelin Wiikko-Sanomia 19.03.1863 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/442229/articles/1907837?page=1>
- Mikkelin Wiikko-Sanomia 07.04.1864 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/442288/articles/1908628?page=2>
- Mikkelin Wiikko-Sanomia 29.09.1864 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/442304/articles/1908632?page=1>
- Mikkelin Wiikko-Sanomia, 06.10.1864 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/442303/articles/1908634?page=4>
- Pellervo 15.10.1881 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/460804/articles/1908635?page=2>
- Pellervo 19.11.1881 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/460426/articles/1908636?page=2>
- Pellervo 08.03.1883 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46985/articles/1911727?page=2>
- Pellervo 10.04.1884 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46667/articles/1911737?page=2>
- Pellervo 21.05.1884 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/37363/articles/1911738?page=1>
- Pellervo 12.06.1884 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46358/articles/1911740?page=1>

- Suomi 16.03.1889 nro 22 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/131191/articles/1912758?page=3>
- Suomi 12.03.1890 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/123203/articles/1912776?page=3>
- Suomi 14.05.1892 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/568602/articles/1912810?page=1>
- Vapaus 12.03.1910 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/811581/articles/1902678?page=3>

Kirjallisuus

- Aalto, Eeva-Liisa 1990. Maakunnan kantava ääni. Länsi-Savo 1889–1989. Mikkeli: Länsi-Savo Oy.
- Alanen, Aulis J. 1957. Suomen maakaupan historia. Jyväskylä: Kauppiaitten kustannus Oy.
- Apo, Satu 1996. Agraarinen suomalaisuus – rasite vai resurssi? Teoksessa Laaksonen, Pekka & Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.). Olkaamme siis suomalaisia. Kalevalaseuran vuosikirja 75–76. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 176–184.
- Apo, Satu 2001. Viinan voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Appadurai, Arjun 1996. Modernity at large. Cultural dimensions of globalization. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bahtin, Mihail 1995. François Rabelais – keskiajan ja renessanssin nauru. Helsinki: Kustannus Oy Taifuuni.
- Baudelaire, Charles 2001. Modernin elämän maalari ja muita kirjoituksia. Suomentanut ja selitykset laatinut Antti Nylén. Helsinki: Desura.
- Candea, Matei 2007. Arbitrary locations: In defence of the bounded field-site. Journal of the Royal Anthropological Institute 13. 167–184.
- Chio, Jenny 2017. Introduction: Rural as Space and Sociality. Critique of Anthropology 37(4). 361–363.
- Hanssen, Börje 1952. Österlen. En studie över social-antropologiska sammanhang under 1600- och 1700-talen i sydöstra Skåne. Ystad: LTs FÖRLAG.
- Heikkilä, Katariina 2003. Maaseutu kansatieteellisenä tutkimuskohteena. Teoksessa Ruotsala, Helena (toim.). Meiltä ja maailmalta. Omistettu professori Pekka Leimulle hänen täyttäessään 60 vuotta 5.12.2003. Scripta Aboensia 2, Ethnologica. Turku: Turun yliopisto. 91–105.
- Heinonen, Jouko 1984. Rovaniemen markkinat. Lapin maakuntamuseon julkaisuja 1. Rovaniemi: Lapin maakuntamuseo.
- Helsti, Hiikka, Laura Stark & Saara Tuomaala (toim.). 2006. Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hänninen, Riitta 2003. Leikki. Ilmiö ja käsite. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 76. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kajander, Konsta 2020. Talonpoika, herra, puoliherra. Etnologinen tutkimus puoliherrakategorioista ja talonpoikaisuuden kulttuurisista malleista suomalaisissa sanomalehdissä 1847–1870. JYU dissertations. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Kauranen, Kaisu 2013. Mitä ja miksi kansa kirjoitti? Teoksessa Laitinen, Lea & Kati Mikkola (toim.). Kynällä kyntäjät. Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 19–54.
- Kekäläinen, Markku 2005. Kaupungin katselija – identiteetti ja kaupunkitila James Boswellin Lontoossa. Teoksessa Joutsivuo, Timo & Markku Kekäläinen (toim.). Kaupunkikuvia ajassa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 209–235.
- Kuujo, Erkki 1989. Entisajan Mikkeli. Mikkelin kaupungin vaiheita 1838–1917. 2. painos. Mikkeli: Länsi-Savon kirjapaino.
- Laitinen, Lea 2013. Rahvaan käsitehistoria. Teoksessa Laitinen, Lea & Kati Mikkola (toim.). Kynällä kyntäjät. Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 55–59.
- Lappi, Tiina-Riitta (2007) Neuvottelu tilan tulkinnoista. Etnologinen tutkimus sosiaalisen ja materiaalsen ympäristön vuorovaikutuksesta jyvaskyläläisissä kaupunkipuhunnoissa. Jyväskylä Studies in Humanities 80. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Löfström, Jan 2000. Lapsuuden hajut, vanhempien tuoksut. Teoksessa Lönnqvist, Bo (toim.). Arjen säikeet – aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin. Jyväskylä: Atena. 234–254.
- Mäenpää, Pasi 2005. Narkissos kaupungissa. Tutkimus kuluttaja-kaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta. Helsinki: Tammi.
- Mäkinen, Riitta 2016. Elis-isäntä ja valistuneen talonpojan ideaali. Ennen ja nyt 2016/2. <https://journal.fi/ennenjanyt/article/view/108713> [Viitattu 20.1.2021]
- Nummela, Ilkka & Erkki K. Laitinen 2014. Kaupunkimaalaisia ja muita kuopiolaisia. Teoksessa Markkola, Pirjo, Hanna Snellman & Ann-Catrin Östman (toim.). Kotiseutu ja kansakunta. Historiallinen arkisto 142. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 185–210.
- Nygård, Toivo 1985. Irtolaisuus ja sen kontrolli 1800-luvun alun Suomessa. Studia Historica Jyväskyläensia 31. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Piispanen, Sirkku & Torsti Hyyryläinen 2015. Kaupungin herrat ja salomaiden ymmärtämättömät asukkaat. Maaseutu ja kaupunki Mikkelin paikallislehtien keskusteluissa 1861–1910. Raportteja 157. Mikkeli: Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/229430>
- Pylkkänen, Anu 2006. Naispalvelijoiden oikeudellinen asema 1664–1922. Teoksessa Rahikainen, Marjatta & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.). Työteliäs ja uskollinen. Naiset piikoina ja palvelijoina keskiajalta nykypäivään. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1092. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 73–94.
- Pöysä, Jyrki 2015. Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen. Kultaneito XVII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Rahikainen, Marjatta 2006. Maatalouden piikat pitäjänhistorioiden valossa. Teoksessa Rahikainen, Marjatta & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.). Työteliäs ja uskollinen. Naiset piikoina ja palvelijoina keskiajalta nykypäivään. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1092. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 153–175.

- Ridell, Seija, Päivi Kymäläinen & Timo Nyysönen 2009. Julkinen tila tänään – kuhinaa lomittuvilla rajapinnoilla. Teoksessa Ridell, Seija, Päivi Kymäläinen & Timo Nyysönen (toim.). Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalitaloissa. Tampere: Tampere University Press. 7–38.
- Rolshoven, Johanna 2003. Town-country flow/Stadt-Land-Luss. Second home-scapes as new social spaces and strongholds of urban rurality. *Ethnologia Fennica* vol. 30. 5–13.
- Räsänen, Matti 1991 [1970]. Kuopion markkinat. Teoksessa Jantunen, Pirjo (toim.). Kuopion tori. Aarni 13. Kuopio: Kuopion isänmaallinen seura. 37–132.
- Räsänen, Matti 1989. Kansankulttuuri kansakunnan identiteetin rakennuspuuna. Teoksessa Korhonen, Teppo & Matti Räsänen (toim.). Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti. Tietolipas 114. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 10–28.
- Räsänen, Riitta 2005. Piika ei oo ihminen, eikä ihra voita. Sukupuoli ja omakohtainen näkökulma kyselyaineiston tulkinnassa. Teoksessa Korhonen, Teppo, Pirjo, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.). Polkuja etnologian menetelmiin. *Ethnos-toimite* 11. Helsinki: Ethnos ry. 246–264.
- Siltala, Juha 1996. Tunteidenkäsittelyn solmukohtia Suomen historiassa. Teoksessa Laaksonen, Pekka & Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.). Olkaamme siis suomalaisia. Kalevalaseuran vuosikirja 75–76. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 185–198.
- Simmel, Georg 2005. Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895–1917. Helsinki: Gaudeamus.
- Sorge, Antonio & Jonathan Padwe 2015. The abandoned village? Introduction to the special issue. *Critique of Anthropology* 35(3). 235–247.
- Stark, Laura 2013. Sanomalehtien maaseutukirjeet. Itseilmaisun into ja lehdistön portinvartijat. Teoksessa Laitinen, Lea & Kati Mikkola (toim.). Kynällä kyntäjät. Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 146–177.
- Stasch, Rupert 2017. Afterword: village space and the experience of difference and hierarchy between normative orders. *Critique of Anthropology* 37(4). 440–456.
- Sääskilahti, Niina 1997. Kansa ja tiede. Suomalainen kansatiede ja sen kohde 1800-luvulta 1980-luvulle. *Tutkimuksia* 31. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.
- Varsta, Martti 1946. Mikkelin kaupungin markkinat loistokautenaan 1838–1867. Taloudellinen tutkielma. Mikkelä: Mikkelin kaupunki.
- Vastankumar, Chris 2017. From world cities to world sites: strategic ruralism and the case for an anthropology of actually existing connectivity. *Critique of Anthropology* Vol. 37(4). 364–382.
- Wirilander, Hannele 2008. Savon historia IV. Uudistuksiin heräävä Savo 1870–1918. Savon säätiö.
- Åström, Anna-Maria 2005. Den etnologiska forskningsprocessen. En djupdykning i mentala och materiella sfärer. Teoksessa Korhonen, Teppo, Pirjo, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.). Polkuja etnologian menetelmiin. *Ethnos-toimite* 11. Helsinki: Ethnos ry. 25–42.